

ЧУРАПЧЫ
УДУУНУМ
КАННАТА.

№ 95 (8048) ♦ 1996 жыл атардыах ийин 15 күнэ. Чэппиэр ♦ Сээнэтэ—1084 солк.

САЙЫНГЫ КҮӨХ БЫЙАНГЫ СОМСУНАЛЛАР

С. МАРЧЕНОВА

Искусство дьонно

СӨБҮРҮЙБЭТ СҮДҮ ТАЛААН

Бахсы нэһилиэгин олохтоохтору Февронья Ивано-
вич уонна Михаил Семенович Решетниковтарга 1918
саллаахха от ийин 11 күнүгэр күүтүүдэх бастакы
оолору күл сирин көрбүтэ. Уолу Петья дьон сүрэх-
тээбитэрэ. Уолчаан ийэтэ өлөн, бастакы хардыыла-
рын эбэтин Матрена Егоровна балаһаннар өлөрбүтэ.
Орто илчч саастааҕар араа ыалдьы Дьабыыл нэ-
һилиэгиттэн Валдайа дьон заттах ыалын көргөн ы-
быта. Сотору Петья Настя дьон бадыстаамыта.

Нетя мэра ардагтантан олус көрдөөх, динибалзах-тиналлаах этэ. Биирдэ сытар кыргыи минимитин анараангыта соһуйан, ойон-хуран, биирдэ-иккитэ ойбоот, уолу ыраах элэтин кэбиспитэ дөһөн сыппыт. Ол кэмгэ иккитэ түбөлү кэлэн уолуйан, сүрөдэ айаһар таһа сыһан, балабангыта көтөһөн киллэрбит. Атын түтэнтэ калы ороннаһор олус минимэ истэринэ, саһан сытан соһутан, олус сиргээн ороннаһору бырахлыта ойун сүтэрбит, аймалдан бөдө буолбут. Атын ахтыгы түөртээх Нетя аймаһа кийи таһырдыа ардыах туу аһалан уурбутун аттаах олонхо бухатыры буу-ла оһонһоон үрдүгүн ойуолуу сымдаан мүлчү туттан бүтүннүүтүн тобо түһэн кэбиспит. Уолтаан мөбүл-лөрүм буолуо диин олус куттаммыт. Хата, анараангыта: «О, Биниги уолбут туһатын көрбөккүөн! Хай-дахтаах курдук халлаангыта оре харбатан таһыста, динилэй сүүрдэччилэри көүгүһүтээһи!», — диин күл-күлэ мала кинилэх көрдөрбүт. Оччолорго кийи хан-тан сэрэинэй кэлин бу уолтаан саха норуотун та-лааннаах артиһа буолан Ньургун Боотур олонхоһо Сорук Белтур оруолун толорон сыыдам атахтаах атынна халлаангыта харбатан таһсан Ньургун Боотур-га көмөлөһүүн, бу оруол артист саамай таһтыыр оруолунан буолуогун.

Сотору ичкин ийгэг амин элбүтэ; адалара куоракка киирбитэ. Насталаах Петь аймактарыгар Егор Петровичка хайлытара. Бу сыллар дойдуга улахан уларыһыылар кэмнэро эгилэр. Кулууптар, аагар балааннар, оскуолалар аһыллытаалабытара. 1923 сыллаахха Петь оскуолага киирбитэ. Ругут курдук биэр сиргэ таба турбат Петь Решетников оччотогоу оолор тантиыр ооньууларытар — дантаба, «бэрбэ-кайга», «моххоохайго» мээдья үлүһүйэн ооньуура. Уус-уран самодельнооска оолор спектакль туруораллара үгүс буолара. Онно Петь суфлердуура, кэлин онтон сылтаан уус-уран литературага үгүскэ тартабыта. Кулаковская, Софронов, Неустроев, Ойуу-кумай айымньыларын кырдыаастарга ааган иһитиннэрэ. Ойүгөр түрсэнник хатыыр буолак, остуору-бадары, олоххолору өйүтгеп аагар үгэстэһитэ. Кырдыаастар киһи чуолкайды, киһи кутун тутардын уонна иһиттар-иһитиэх курдук умуугутуулаахтык аагарын собулабыттаро. Уол ылдырып, пласкалымырын, сайылыкка оолору муһууан спектакль туруорарын собулүүро. Онно сценканы бэйэлэрэ суруйаллара уонна оруолларынан үлэстэллэрэ. Балаан иһигэр тирдыллар быыстар сцена быыстарыгар кубулуйдалларо.

Петя 4 кылаастаах оскуоланы бүтэрэн баран аҕа-
тыгар Дьокуускайга киирбитэ. Усулдуобуйата дуу,
бэйэтин доруобуйата дуу мөлтөөн, баһис кылааска
икки сыл үөрэнэн баран тэриэбүт кайныһагар тоһо-
нон тахсыбыта. Уон биэстээдэр Дьокуускайга си-
бээс техникумугар курска үөрөнэ киирбитэ. Ол сы-
рыттарына убайа Миша Решетников саха театры-
гар «Кыһыл Ойууну» нөрдөрө идэнибитэ. Петя
театрынан үлүһүйүүтэ өссө күүһүрбүтэ. Оччолорго
сценаҕа В. Чиряев «Саһыл Сыһым», С. Элэй «Ура!
Кыһыдыбыт», Т. Бястинов «Таҥха», А. Софронов
«Олох дьабырдат», Амма Аччыгыйа «Колонияттан
коммунара» диэн айымньылары тууруоруллубуттара.
Кини сорох сценарийдары ньиһаниһа үстүүтэ көр-
бүтэ, олдук Н. Гоголь «Картан кэлэсэн» уонна П.

ДОРУБУНА МУННУГА

МЕДИЦИНСКЭЙ СТРАХОВКА

Билигнйн кордобудунан буолбут булгуччулаах медицинскэй страховкалааһын туһунан үгүстэр нитэриэһирээндлөр. «Аргисмедстрах» фирма Чурапчы улуутар боломуочунайа Н. А. Потанованы көрсөн кэпсэтиэх.

—Гражданины будгучулах медицинскэй стра-
хожилаарын хайлах быһыылаахтык ытыллармы?

«Арғысмедстрах» фирмий Рогоострахиадзор 1975 сыллаахха от ыйы 27 күнүгөр биэрийт 386018 №-дүүх лицензиятыгар олохуран үлэтин сагаллабыта. Бу фирма улууус дьаһалатын 470 №-дээх дьаһалынан Чурапчы барыа олохтоохторун булгуччулаах медицинскэй страховнага киллэрдэ. Үлэлиир дьону туһааннаах тэрилэлэриниз, оттон үлэлээбэт граждандары кытта олохтоох дьаһалталар көгүө дуоҕабар түһөрүстийит. Страховна бу көрүгүнүн хабыллыгытартан ый ахсын хамнастарын 3,6 быры

Тимофеев «Элэй уонна Оморой» спектаклларын сох-
пугэ. Билиэт ида нэссэбэ кэлээһинэ нэссир наар!
«Кырадьын, улаат уонна кэлээр» — диэн үүрэр эбит,
ол курдун сааһыгар сөбө суох кыра унуохтааба. Уол
араастаан быһаар сатыһарын буюһун ылымнаһтар
эбит, ол иһин кэтин солун хаарга көмөн бараан көс-
түүмүлүн эрэ көрөөччүлэри кытта сөрөһөн киирэр
үгэстэммит. Тутуулан үүрүлэр да түгэһир бааллара.

1932 снлдааха снха драматическай театрыг ннхнэ нхн снлдаах театралнай студия ахыллы быта. Салаааччынан режиссер үөрхтэх А. А. Глбев днэ нуучча кнбнэ үлэлээбнэ. Студияда Саха снрн араас удуустарыттан талааннаах ыччатар талхлан үөрэхниттэрэ. Петя техникумугар үөрөнэ снлдын прастика кэмгэр тынныан ыалдын хаа тар. Врачтар салгыи снбээс техникумугар үөрэнэрин бобон кэбнхэллэр. Ошон дылдата бэйэтэ театрга кэлэрингэр ук бнэрбнэ. Студияда снлдыар дөбөтөрүн сүбэлэринэн студияда кннрэрэ сайабылыаннаа суруян баран дыулайан нхн күнү быба бнэрбэккэ снлдыбыта. Кунабан, молтох таптастаах салтаах кыра-хара кнбнн ыдыахтара суога, айнаастаахтара днэ олус дыулайара. Од эрхэри үөрэнэр баба баһыйбыта.

Нягүө күнүгүр режиссер В. Севастьянов директор кабинетыгар юллэрибэ уонна Т. П. Местниковка: «Тарас Павлович, бу Петя Решетников билиги студиябытыгар үөрэниэн баарар», — диэбитэ. Онуоха директор: «Билигин Глебов кэлэздэ, кини истиэйдэ», — диэбит тылын доргооно сүтэ илигинэ кабинеткэ чөлчөкчү чөлчөкүтүкү үктээн куучча кибитэ илэрэн кэлбитэ.

— Анатолий Алексеевич, бичигчээ санаг кишин кэ лэй оторор, эн кызыаскар киириэн бабарар, — диэ бичг. Глебов киириэнчээ олоро бизэрингэ уонна «Истабин», — диэбичг. Решетников соһуччута бардич тэя тылыттан матаи кийитиэн тобуду көрөн турбу та. «Эдэр кишин, тоғо сангарбаккын? Аах ээ», — диэ бичг аналаныта. Уол: «Түгү даарбын?» — диэн титирээтээбит куолайынан хардары ыйынныта.

—Хайдах тугу? Тугу билэргин.
—Мин элбэх хойоону билэбин. Ойуунускайтан, Софроновтан, өссө Кулаковскийтан «Итирик бүрсүй ыргыатын» билэбин,—дизбата Петя уонна захлы-
тынан юкрен барыта.

Ааван бүлүүтүн язныа Глебов туран кэлбита уонна Тарас Павловичтаахха сибигиниэбэн тугу эрэ эһитэ илэниэ мичээрдыт бэйэтин ылааныгар Петр Решетниковы ытарын тулуван иһитин ээрибэ. Петр Михайлович оһо уратытын үөрбүтүн күүсүк ахтара димэ суруйаллар.

Аатырбыт артист С. Ефремов «Нини бин» драматыгар Семенов оруолун 60 төгүд оонньообута. Сурун Омоллоон «Күкүр ууһугар» Акыын ууһу 1935 сыллаахтан 1966 сыллаахха диэри толорбута. «Нүөргүн Боотур» олонхо 1940 сыллаахха туруоруллубута. Саха театрын историятыгар бу олонхо аан бастаан сууһус төгүдүн оонньоммута. Онно барытыгар Сорук Боллур оруолун Петр Решетников оонньообута. Т. Сметанин «Лоокуут уолун Нүөргүһүн» драмата 1946 сыллаахха «Үчүгэй драматическай айымньы инин» диэн республикатаады конкурска бастакы бириэмийэни ылбыта. Онно Мэлчэс оруолун Петр Михайлович толорбута. Островскай «Лес» комедиятыгар Счастищев, Н. Гоголь «Ревизоругар» Хлестаков, Н. Погодин «Саллаах кинигитигэр» Лейли образтарын айбыта. Петр Михайлович Решетников Саха театрын сценатыгар 28 сыл айымньылаахтык үлэлээн 103 пьесага 130 умуллубат оруолларын толорбута. РСФСР уолунна Саха АССР народнай артиһын үрдүк аатын ылбыта.

М- ГЕРАСИМОВА.

ныанын федеральный фонд суутугар тутуудлар. Үлэ дээдэт дьон, инбалинттар усунуостара - бюджеттай алыллар. Страховиканан хабыллыбыттарга субсидия тэристеба бэриллэр, ол страховой полис динэр. Ону балыыһаҥа көрдөрө барарга паспорты кытта биһиги идэа сылдыллыахтаах. Полис Россия территорията дьаа-барытыгар туһаналларын көрдөрө бэлиэтэ.

— Биирдинлээн предпринимателлэр, оёолор мө
лүүнискэй сиралжаанылар хайдагмы?

Бийрэмийнхэн предпринимателээр булгучулааг медицинский страхованын хамгаалалтаах буоллах тарына, медстраховкаларын усунуобун талобуттары туһунан туобулуур докумуоннаах кэлэн дуогабыг түһэрмэхтөөхтөр. Медстраховканы 14-18 саяастаах тары хабар үлэ мэтэьллар.

—Эмтэнэргэ бу полис туһалымр дуо?

— Дөрвөдуйа харьтабалын улустайны управ
лениета лицензиятын ылыбыта. Онон балындаа нэр
дөрвөчүүлэртэн тонна балындаа сьтан эрэ өмтэ
нэвччилэртэн аны полис ирдэнэр, буолуона.

“ДОКА-КИЛИЭПТЭР”

Диринг бөхүүлэгч тунхаг: «Нирилловтар ханна одорлолруй?», — дэвн сурасмынтар: «Дона-нигэлтн-ри атадын дуо?», — днэн хардары мнбштар дзон бжс-тан бнзрдилер.

Кинизэр икин сэллээр бута нийлүүлж
бүсгүйг бүхнийг нь тараа.

—Түүрт уон мөлүбүөн солкуобандаах кредит,
... бакарииз атыгаспыныт. Син бэр...

Сүүдэс мялан миний хөндөгчөө. Энэ сараалан илэн мин уонна эдийнйим Налай мал-
дын кыһабы бича балыкыга салпышпыт, ошон улз
бит тохтоон халдыта. Сүүдабытын, кредитпитин
Нилыйан төлөөбөккөбүт 75 мал, солк тийибэтэ. Ни-
лайын гынан табылды суохпуг диги «Саха-Аска» фи-
лиал буоларга собууласныгыт. Үчүгэй, аарыйдахха-
на билетени толгууллар, бийиги үрүннүгү курдук
сылдыбыт. Тыа сиригэр үлэ да көстүбэт. Бу та-
баардар, бурдук барыта нивидер киизэ,— диги бил-
пинээр продавец Светлана Степановна. Манра ки-
ни кэргэнэ Михаил Макаровтыын уонна кыһа Ли-
налыын бииргэ үлэтиндэр эбит. Дина идэтиниз
кондитер, Сайлааччыманнан убайдара Степан Сте-
панович Кувалдов буолбут.

Килиз буһарар сирдэригэр кирибинпит уолаттар бурдуктаах куулу кытта өрө тустэ сылдьаллар эбит. Биир угууларыгар 90 килизи таһаараллар. Бастаан утаа халыыштары адыһах буолан эрөйдөнө сылдьыбыттар. Биир бухааҥкаларынан сыаната 6 тыһ. 830 солкубай.

— Табаарбыт, бородууктабыт сыанатын экономистарбыт ааган-суоттаан быһаалар. Бурдукпут биэр куула 341 тыһ, 400 солкуобай. Ити оссо чэпчэки. Күһүнтү аҕалыа бурдук оссо ыарахан буолуо. Оччотугар киллэрэниэ сыаната эмнэ ыараан биэриэҕэ. Улууна киллэрэниэ дотация барилалар буолан чэпчэки. Атымыа үчүгэйдик барар, бэксэригэ алдьаммыт кимигэр күүнэ 4—5 артыыра табаарбыт, — дэһаллэр үлэһиттэр. Олохтоохтор да сирбэттэр, бэркэ атыаллаллар эбит.

— Байнхээ улахан режим днэн суох, Наадымаач-
ны калларина түүн 1 часаа кытта мабанынхытын
абабас. — Сөөгдана кэргэний салсым.

— Мадмам кэнийн ынгта, — дивч бичир сэрбэйбит
ого эд кэнигэ харгы аралла.

—Хайда нэс атыллыыр збннкт дуу?

— Дыон харчыта суоца барт, ниньэ гынан төгөрөөн-
кэ суруйан иэс бизэрэбит. Харчыланналар эрэ тута
авалаллар.

Дээдхи курдук Дирингтэ Кирилловтар мадаһынынара үлдэлэй тигиний туур. Уолаттар бэры да уус илшилэх дьон зонт, мадаһынынарын сахалыа оренамынан түнсөбайдык кизгээшнитэр. Атын бору дуунталарын да сынатта сөбүгэр. Холобур, 8 тыһ. солк. кинээ саахары, 6500 солк. баагкалаах хойун-нарылдьыт үүтү атыылааһааххын сөл, эт кэһсэр-бэтэ 11 тыһ. солк.

Тягсагчид илгээр өдөлж сүүрэхэлдэлээр, бичхана, юргилловтар маханынчара, бөсөрхөлээр атыла-бааччыга аана мэддэг агаар.

М. МИХАЙЛОВА

КАНДИДАТ ААТАННА

ДЬОКУУСКАЯ. Атырдах ийин 8 күнүгэр СР Президентигер кандидаты туруорууга республика агропромышленный комплексын улаңиттарын көбүлүүгү бөлүүк муһуһаа буолла. Муһуһаа кыттыылаахтар биир санаанан билиһини Президент Михаил Николаев кандидатуратын туруордулар. Тыл эппит дьон, аах-сыйлар ыарахаттар бардырын түдүгүн, республика аграрийн секторыгар билиһиниһит төрдүгүн уларыта тутууларга кини боччуһунаах кылааты кылларбину билиһиниһитилэр. Муһуһаа тыа сиһин быһбардааччыларга Михаил Николаев кандидатуратын өйүүд-лэригэр ыгырыыа ылыһа.

НАЦИОНАЛЬНЫЙ ПАРК

Атырдаах айыы 8 күнүгэр Муома улуусугар национальнай парка аһыллына. Агардаас ол харыстанааччынай тинчийинилэртөн ураты, үлэ бары көрүгэ бобулуна.

Ву республикада яннис национальнй парк. Сотуру измизин Сийнада есса бир парк ахьалдыа. Ба-
виз. Ошон хотугу сир-уоту уонна кини айылдыа-
исатер калуеналерго харыстаабын туһунан СР Пре-
зидентин ыйыта тутумнаахтык олоххун мундундээр.

